

Het Goetheanumterrein

Het nieuwe ruimteconcept deel 1

Nadere beschouwingen over het Goetheanumterrein

(vertaald in oktober 2024, de afbeeldingen zijn te vinden in het originele artikel).

Piet Sieperda

Dat het Goetheanum een evenwichtsoefening is tussen de lucifere en ahrimane krachten, kan nog wat beter onderzocht worden dan tot nu toe is gebeurd. In afbeelding 1 is geprobeerd om de vier invloedssferen van het lucifere en het ahrimane op het terrein zichtbaar te maken, als links en rechts, voor en achter.

In mijn voordracht “Der Raumgedanke” heb ik de samenhang van de ruimtelijke richtingen en hun Lucifer-Ahriman-polariteit verbonden met denken, willen en voelen.* Met behulp van het heilpedagogisch onderzoek van Walter Holtzapfel kan men deze drie wezensdelen van de menselijke ziel verbinden met de ruimtelijke richtingen.**

Voor de richting van de wil is hier de minste uitleg nodig. De wil ondervinden wij mensen elke dag zeer duidelijk van achter naar voren. Ook al zijn we ons er niet altijd van bewust dat Lucifer van voren lokt, terwijl Ahriman achter ons staat.

Het voelen is door Goethe verwoord op een manier, die iedereen kent: "Jubelend tot in de hemel, tot de dood toe bedroefd." Zo kunnen we het voelen verbinden met de polariteit boven-onder. In deze polariteit worden de lucifere werking en de ahrimane werking direct aangesproken. We kunnen daarbij ook denken aan de polariteit tussen lichtheid en zwaarte, die dan meer psychologisch voelbaar

is in onze gemoedstoestand en meer fysiek in het gewicht van dingen die we willen verplaatsen.

Er zijn verschillende benaderingen van het denken. Holtzapfel reikt ons wel een goede richting aan. Wanneer we denken en waarnemen, zoeken we posities op een lijn tussen rechts en links, waar we voortdurend moeten streven naar het midden. Rechts en links zijn termen die vooral in het politieke leven welbekend zijn. Rechts denken verwijst naar een overheersende interesse in het ontwikkelen van kracht en macht, het beheersen van situaties en het daaruit voortvloeiende conservatisme. Aan de andere kant kan het linkse denken bijvoorbeeld geassocieerd worden met idealen, experimenteren en het bedenken van nieuwe mogelijkheden voor de toekomst. Geen wonder dat het rechtse denken gemakkelijker tot overeenstemming leidt en dat linkse mensen vaker geconfronteerd worden met onontkoombare inherente divergerende tendensen. Men raakt verwikkeld in meningsverschillen.

Zelfs als het gaat om onze specifieke locatie in de wereld, moeten we onze ogen gebruiken om onze plaats in elke situatie te bepalen, om onze waarnemingen met ons denken te verbinden. Met onze handen - links en rechts - kunnen we dan gerichte en vruchtbare acties uitvoeren, ondersteund door onze waarneming en ons denken. De violist en de beeldhouwer demonstreren prachtig hoe de linker en de rechter hand op een karakteristieke manier functioneren volgens de hier bedoelde polariteit.

Een nieuwe plattegrond van het terrein

De hier ingezette verdere verdieping op het gebied van het nieuwe ruimteconcept was aanleiding voor een nieuwe plattegrond (afb. 1) voor het Goetheanum-terrein. Links werken enerzijds de lucifere denkkrachten, en anderzijds de ahrimane denkkrachten van rechts. In de voor-achter-

polariteit geldt voor de werking van de wilskracht het volgende: Lucifer werkend vanuit het westen, Ahriman vanuit het oosten.

Het voelen kunnen we hier nog nauwelijks behandelen. Hoewel er een relatie is tussen het stijgen of dalen van het terrein, wordt daar in deze plattegrond geen rekening mee gehouden. Het eerste plan waarop het eerste Goetheanum op locatie werd getekend (afb.2), laat zien hoe er een raster op deze locatie werd gelegd, beginnend vanuit het midden van dit bouwontwerp. Tegelijkertijd is dit een bevestiging van wat hier gedaan gaat worden.

De opbouw van deze beschouwing

Onze beschouwing - waarmee we een nieuw ruimteconcept willen toepassen op dit terrein - beginnen we deze keer vanuit de uiterste periferie. We beginnen met inbegrip van de zon als initiator van de zichtbaarheid van het landschap op deze aarde, met name door zijn grote boogbeweging door dag en nacht en zijn relaties met de specifieke locatie van het Goetheanum. Rudolf Steiner plaatste het gebouw duidelijk ten opzichte van de windstreken op de Dornacher-heuvel. De as van het gebouw van oost naar west, van zonsopgang naar zonsondergang.

Daarna willen we kort de grotere en kleinere geografische omgeving verkennen om de genoemde karakteristieken te ontdekken.

Het gaat ons vervolgens om de locatie van het Goetheanum zelf, de routes van de paden in het gebied (in deel I) en de plaatsing van de nevengebouwen in het gebied (in deel II). Dan volgt (in deel III) een nadere blik op de buitenkant van het tweede Goetheanum, tot aan het eerste Goetheanum toe, waar we eindigen bij het spreekgestoelte, het middelpunt van de plattegrond van afbeelding 2. Bij deze lessenaar zijn we precies

aangekomen op het grensvlak waar het raster op dit eerste locatieplan zijn essentiële middelpunt heeft (afb.3). Een consistente reis vanaf de buitenste rand van de baan van de zon naar de locatie van de grote lessenaar is het pad dat hier wordt afgelegd.

De vier kwadranten

De kwadranten ontstaan wanneer we vertrekken vanuit de twee grensvlakken in het midden van de twee Goetheanum-gebouwen en we ons bewust worden van de lucifere en ahrimane krachten die links en rechts werken - verbonden met het denken – en voor en achter, verbonden met de wil. Het kwadrant (latijn voor: het vierde deel) is het kwartvlak dat tussen twee assen in het vlakke coördinatensysteem ligt.

We zullen dit nu nummeren. Het dubbele lucifere kwadrant linksvoor in het Goetheanumterrein is nummer 1. Eén is ook het getal van Lucifer. Het dubbele ahrimane kwadrant rechts achter het gebouw is nr. 4. De gemengde kwadranten worden vervolgens zodanig genummerd dat bij deze nummering ook rekening wordt gehouden met het ahrimane en het lucifere. Daarom wordt het rechtervoor-kwadrant nummer 2 en het linkerachter-kwadrant nummer 3. Twee is het getal van Ahriman. Dus in het vierde kwadrant is vier dubbel twee (afb.4).

Licht en duisternis

Vanaf de verste afstand fungeert de zon op de aarde als de 'grote organisator' van elk landschap. De zon creëert in elke afzonderlijke periode de specifieke licht-omstandigheden op die plek.

Deze activiteit is vooral bij het tweede Goetheanum zelf voelbaar in het spel van licht en schaduw in de bovenste, zuidwestelijke hoek van het gebouw. Het toont de omstandigheden in de grotere wereld op deze plek. Het is

de enorme basale polariteit van licht en duisternis in al zijn extremititeiten en in al zijn respectieve manifestaties die genuanceerder zijn door het seizoen en het weer.

Dag en nacht

Als het Goetheanum, en dit geldt zowel voor het eerste als het tweede Goetheanum, met deze kwadranten in de belangrijkste hemelsrichtingen staat, komt het licht van de zon 's morgens op in het oosten in het derde kwadrant. Het licht beweegt door het derde kwadrant naar het eerste kwadrant. De lucifere gedachtekrachten heersen in deze twee kwadranten.

In het derde kwadrant blijft de verfrissende koelte van de nacht eerst nog wat in de lucht hangen, maar als de zon het eerste kwadrant binnengaat, begint in de loop van de dag een periode die gekenmerkt wordt door zowel licht als warmte. Dan is de zon heersend in het eerste kwadrant: Lucifer heerst. Dan, in de overgang naar het tweede kwadrant, gaat de zon onder in het westen. De westgevel van het Goetheanum gloeit in warme, gele en rode kleuren. Daarna gaat de zon onder in het tweede kwadrant, de duisternis verspreidt zich over het gebied, maar de warmte blijft nog steeds een beetje aanwezig, vooral op zomeravonden.

Tenslotte, wanneer de zon om middernacht het vierde kwadrant binnengaat, wordt de nacht gekenmerkt door duisternis en kou: Ahriman heerst.

Door het pad van de zon en haar omgang rond het Goetheanum worden bepaalde kwaliteiten van de lucifere denkkrachten, de lucifere wilskrachten en hun ahrimane tegenhangers duidelijk, namelijk als volgt:

Samenvattend:

**kwadranten 1 en 2: lucifere wilskrachten als: warmte;
kwadranten 4 en 3: ahrimane wilskrachten als: koude;
kwadranten 3 en 1: lucifere denkkrachten als: licht;
kwadranten 2 en 4: ahrimane denkkrachten als: duisternis.**

Het meest verrassende is het volgende: als je deze dagelijkse beweging van de zon rond het Goetheanum zelf staande en dan met je armen volgt, besef je plotseling hoe de zon zelf een cirkelbeweging uitvoert rondom het gebaar dat de mensheidsrepresentant laat zien van links-voor-boven en rechts-achter-onder. Je ontdekt hoe de zon overdag naar links en dan omhoog en dan naar voren beweegt en 's nachts naar rechts, verder naar beneden en dan naar achter.

Een intense beleving kunnen we ervaren als we de banen van de zon om ons heen visualiseren, zoals deze tussen winter- en zomertijd op dezelfde locatie verschijnen. Als je dit volgt met de bewegingsmogelijkheden van je lichaam, zul je een continue opwaartse beweging opmerken, beginnend van kerstmis tot Sint Jan, met het midden rond Pasen. En een neerwaartse beweging van zomertijd naar wintertijd, met in het midden het feest van Michael.

Het Goetheanum in de grotere geografische omgeving

In de geografie van het dal van de rivier de Birs - een dal dat zich ten zuiden van Bazél uitstrekt - vinden we het terrein van het Goetheanum op een naar de vallei gerichte uitstulping van de oostelijke bergkam van deze vallei (afb. 5).

De westgevel van het Goetheanum is gericht op de brede vallei. Hierdoor ontstaat een situatie die aansluit bij dit ruimteconcept, zelfs in een groot geografisch gebied. Vanaf het Goetheanum-terrein gezien is dit te merken aan het weidse uitzicht over het dal van de Birs naar het westen en het beperktere zicht naar het oosten. Ook hier komt een aspect van de Lucifer-Ahriman-polariteit tot uiting in het begrensde landschap in het oosten en de onbegrensde uitgestrektheid naar het westen (afb. 6).

Naarmate we dichterbij de directe omgeving van het Goetheanum komen, bij het Goetheanum-terrein, wordt een links-rechts-polariteit duidelijk (afb. 7 en 8). Visueel zien we aan de rechterkant van het Goetheanum, dus aan de noordkant, een lichtelijk aflopend landschap, terwijl het aan de linkerkant van het gebouw licht oploopt richting het zuiden. Maar ook vanuit het oogpunt van de meer formele grenzen is het gebied rechtsachter het Goetheanum kleiner dan dat ten zuiden en westen.

Interessant is dat het gebied aan de rechterkant wordt begrensd door de rechte lijn van de gemeentegrens, afgesneden in een vrij rechte lijn, terwijl je aan de linkerkant nauwelijks enig grensgevoel merkt (afb. 9). Opwaartse tendens, neerwaartse trend, meer oppervlakte versus minder, onbeperkt versus beperkt, het zijn in dit geval de aspecten waardoor het ruimteconcept zich ook hier uitdrukkelijk bevestigt.

De drie wegen

Over het algemeen is er zeer weinig aandacht besteed aan de bijzonderheden van de wegen van het Goetheanumterrein. Als je de oorspronkelijke plattegrond van de Dornacher Bluthügel vergelijkt met die van de antroposofische kolonie in Dornach, zie je in het laatste plan drie nieuwe paden getekend, die allemaal naar het Goetheanum leiden (afb. 10 en 11).

Deze paden zijn: in het eerste kwadrant een getransformeerde Herzentälstrasse, in het tweede en vierde kwadrant een getransformeerde Bluthügelweg en een geheel nieuw ontworpen pad, dat bekend staat onder de naam: het Filosofenpad. Dat is een voetpad.

Bij nadere beschouwing blijkt dat de Herzentälstrasse, die vanaf het eethuis vrij recht omhoog gaat richting het Goetheanum, dan een stukje naar rechts draait, maar direct daarna heel scherp naar links gaat en precies in het eerste kwadrant wordt gehouden, daarin ingesloten. Het is het

kwadrant waar Lucifer het terrein regeert. Eén is het basisgetal van Lucifer.

De Bluthügelweg daarentegen, die langs het glashuis en het ketelhuis loopt, bevindt zich in de twee kwadranten 2 en 4. Twee is het basisgetal van Ahriman.

Dit zijn veranderingen die doelbewust door Rudolf Steiner zijn aangebracht. Op eenvoudige wijze heeft hij de twee toegangswegen die al in het gebied aanwezig waren, zodanig naar het Goetheanum-gebouw verlegd dat - tot in de kleinste details – rekening is gehouden met het streven naar evenwicht, als moderne opgave van de mens.

Je kunt, vooral in deze twee routes, zien hoe consequent hij zich aan deze kwestie wijdde en hoe hij elke kans die zich voordeed efficiënt wist te benutten om zijn doel te bereiken (afb.12).***

De Bluthügelweg is heel recht. Hij komt vanuit het westen de heuvel op en draait dan - en dit is de tussenkomst van Rudolf Steiner - in het vierde kwadrant met een bocht naar rechts richting het Goetheanum.

De Herzentelstrasse loopt behoorlijk recht de heuvel op, maakt dan een korte bocht naar rechts en dan – en ook dat is de tussenkomst van Rudolf Steiner - een grote bocht naar links en het pad eindigt dan ongeveer links voor de westelijke ingang van de Goetheanum.

Dit is nog steeds het pad dat het meest wordt gebruikt door de vele gasten van het Goetheanum en het biedt daarom ook de meeste beleving ter plaatse. Tegenwoordig wordt het grotendeels te voet bewandeld. De Bluthügelweg wordt daarentegen meer gebruikt voor het operationele verkeer van het Goetheanum, als toegangsweg voor medewerkers, de postauto, etc. Je rijdt er bijna altijd met de auto naartoe.

Je kunt zien hoe deze twee paden, vooral in hun concrete werking en in hun respectievelijke inbedding in de plattegrond, volledig passen in de ruimtelijke ideeën van Rudolf Steiner.

Belevingsaspecten

Dit wordt nog benadrukt als je kijkt naar de verschillende ervaringen die het gebruik van de twee paden voor de gebruiker met zich meebrengt. De automobilist rijdt snel door het lange, rechte stuk van de Bluthügelweg; hij ziet het gebouw aan de rechterkant nauwelijks, alleen in een korte, snelle blik (!). Dan gaat de bocht naar rechts en kom je aan de achterkant van het Goetheanum terecht en raak je daar totaal niet van onder de indruk (!) (afb. 13 en 14).

Voetgangers lopen langzaam over het pad vanaf de kruising bij het restaurant, aangezien het pad behoorlijk steil omhoog gaat. Als u tijd heeft, zult u merken dat deze route de meest aantrekkelijke manier is om het Goetheanum te benaderen. Hoe dichterbij je komt, hoe aantrekkelijker je wordt gevangen door het spel van licht en schaduw aan de linkervoor-zijde van het Goetheanum-gebouw.

Er heerst hier een sterk gevoel van schoonheid, ook in de manier waarop het terrein deze aanblik van het gebouw sterk ondersteunt. Als je dan bij het Goetheanum aankomt, kun je je van heel dichtbij verblijden over de ongelooflijk beweeglijke vormen van de dakrand. Vooral dan, wanneer de zintuigen helemaal naar boven zijn gericht, is aan de houding van het menselijk lichaam ook af te lezen dat er op zulke momenten een Lucifer-gedomineerde activiteit plaatsvindt (afb. 15, 16 en 17).

Het “filosofenpad”

Een derde pad is het zogenaamde Filosofenpad. Dit pad loopt door twee kwadranten. Het is ontworpen door Rudolf Steiner als een geheel nieuw element in het landschap. De naam 'pad van de filosoof' is geen toeval als men bedenkt dat juist dit pad geheel in de lucifere wilssfeer ligt, maar dat de werkingen van de denkkrachten zowel aan het lucifere

als aan het ahrimane zijn blootgesteld. Een enthousiast heen en weer bewegen in de stromen van perceptie en denken kan gemakkelijk worden gelinkt aan het bewandelen van dit pad (afb.18).

Als je vanuit de kruising nabij het restaurant naar boven gaat, is het eerste wat je ziet het Goetheanum-gebouw (afb. 19). Een directe bocht naar links geeft je een weids zicht op het licht-overgoten Birs-dal linksvoor (afb.20). Op de route onder de Felsli en onderlangs de tuin van het Huis Duldeck focust het bewustzijn zich op deze open vallei (afb. 21). Wanneer je bij de Drakenstaart komt, verandert de focus radicaal. Er is hier sprake van een merkbaar keerpunt in de perceptuele situatie. Plotseling zie je rechts de westgevel van het Goetheanum terwijl je doorloopt, pardoes in het tweede kwadrant (afb. 22). De relatie met het Goetheanum is als een blikseminslag en ontwikkelt zich nu naarmate we dit pad verder volgen, zodat we het Goetheanum nu van rechtsvoor gaan benaderen (afb.23).

We hebben nu een heel andere ervaring dan toen we de Herzentälstrasse beklommen, waar het gebouw volledig in de zon schitterde. Van hieruit benaderen we het gebouw met zicht op de noordzijde, die bij volle zon een grote schaduwplek vormt, alhoewel dit het best in de ochtenduren ervaren kan worden. Je hebt dan een heel andere licht- en schaduwervaring voor je dan vanaf de Herzentälstrasse. Je wordt meer geconfronteerd met de ‘twee kanten van dat ene, grote geheel’. Als je de grote, koele schaduw in jezelf laat binnenkomen, kun je een bepaald dramatisch aspect ervaren.

Terug naar beneden

Ook het Filosofenpad richting het dal levert opmerkelijke ‘filosofische’ ervaringen op. Nu voel je je voortdurend blootgesteld aan een toenemende zwaartekracht langs het pad, omdat het pad helemaal de heuvel af gaat. Vooral aan

de rechterkant heb je een hellend gedeelte, eigenlijk helemaal tot aan het Speisehaus bij het kruispunt (afb. 24).

Terwijl je naar beneden loopt, ben je je er meer van bewust dat je naast een hellend vlak loopt. Vanuit een donkerder begrensdsheid met een zekere duisternis, zo plotseling voorbij de drakenstaart, stap je in een sfeer van licht. In de korte, krachtige afscheidsperceptie van het Goetheanum links zie je het als badend in het licht. Naarmate je verder daalt, kijk je minder in de verte en heb je de neiging om tijdens het lopen neer te kijken op de huizen langs de weg onderaan de helling. Het zicht op het landschap is veel beperkter dan wanneer je dit pad beklimt (afb. 25).

Voetnoten:

*Piet Sieperda - Der Raumgedanke. in: STIL, Ostern 1994/95, XVI, Heft I, Seite II und Abb. 4

**Walter Holzapfel - Seelenpflegebedürftige Kinder, Band I, 12. Kap.: "Die menschliche Organisation in den Raumesrichtungen", Dornach 1967

***Rex Raab citeert in "De ontwikkeling van de Goetheanum site", Filosofisch-Antroposofische Uitgeverij, 1984, pagina 21: "Oswald Dubach vertelde mij dat Rudolf Steiner persoonlijk de route ontwikkelde - met behulp van modellen."